

az egész műre ki kell terjedni, s erre a most ismertett kötettel kapcsolatban nincs mód.

Külső kivitelében a kiadvány elismerést érdemel. A szerkesztéssel kapcsolatban megemlítjük még, hogy — ellentétben a jelenleg inkább szokásos, gyakran előforduló túljegyzeteléssel, ez a szöveg valamivel több jegyzetet is elbirt volna. Így például kevés

konkrét adatot közöl magáról a szerzőről, és szívesen vettünk volna egy-egy lábjegyzetet pl. Tarczy Lajosról, Bocsor Istvánról, Szigeti Józsefről, Kerkápoly Károlyról, Baldácsy Antalról, vagy Csokonai Lillájának öregkori életkörülményeiről.

Csapodiné Gárdonyi Klára

FENYŐ ISTVÁN: AZ AURÓRA. (EGY IRODALMI ZSEBKÖNYV ÉLETRAJZA)

Irodalomtörténeti Füzetek 4. sz. Bp., 1955.

1955 utolsó napjaiban jelent meg az Akadémiai Kiadónál Fenyő István munkája, Az Auróra. Örvendetes e tanulmány megjelenése, mert az elsők között cáfolta meg azt a — sajnos igaz — megállapítást, hogy a fiatalok nem szeretik eléggé a pontos filológiai munkát. Fenyő István tanulmánya lelkiismeretes kutatómunkára vall. Kis könyve nagy seregszemle, amelyben nem maradt feltáratlanul a kevésbé ismert írók és költők munkássága sem. Függelékével pedig a korszak kutatói nem csekély értékű tájékoztatóval és mutatóval gyarapodtak. Nem véletlenül említjük első helyen pozitív értékűnek a függelékét: pontosságával és megbízhatóságával ez tölti be legjobban szerepét.

Fenyő István tanulmányára is illik az a gyakran elhangzó megállapítás, hogy „erényéből fakadnak hibái”. Szép feladat, ha valaki arra vállalkozik, hogy nem éppen kedvező körülmények között, a filológiai pontatlanság vádját — személyén túlmenő értékkel — *kivédi*. De vajon ez a feladat megkívánta-e azt, hogy a tanulmány írója lemondjon az elvi értékelés szép feladatáról? Mert Fenyő István könyvének egyik legszembevetőbb hibája az elvi értékelés világos, következetes — a történetiség szem előtt tartása melletti — végigvezetésének hiánya. „Hibái erényéből fakadnak” — mintha előre attól félt volna, hogy munkáját eleve a filológia hiányának vádjával fogadják.

Hatalmas anyagot dolgozott fel, de tanulmánya nem egy helyen ismertetés lett. Adatai lehúzták a részletek vizsgálatába és így nem tudta megadni az Auróra távlatait, teljes értékű irodalomtörténeti jelentőségét. Ennek következménye a tanulmány (mint irodalmi alkotás) szerkezetének, felosztásának és az előadás menetének hibája is. — (A szerkezet lazaságát fokozza, hogy közvetlenül az *irodalmi zsebkönyv* tárgyalása elé mechanikusan 11 oldalas *történelemkönyvbe* illő fejezetet tesz.) Igaz, a tanulmány írója-

v nak sokféle szempontot kellett figyelembe vennie, hiszen nem egységes életműről szól, hanem irodalmi zsebkönyvről, amelynek ahány—annyiféle munkatársa volt, különböző életkorúak, világnézetűek stb., írók és dilettánsok, akik mégiscsak egy Pestet irodalmi központnak tekintő zsebkönyvbe írtak. S ez az Auróra egyik jelentősége — amit Fenyő István nem mond ki határozottan a maga helyén — hogy ti, az éppen általa említett korábbi több központú (vidéki jellegű) irodalmi életet egyetlen centrumba igyekezett összefogni. A bevezető Polgárosulás és irodalmi élet c. fejezetének minden megállapítását el lehet fogadni, de miért nem írja meg Fenyő István azt is, hogy ez a polgárosodás nem nemzeti jellegű, hogy Pest lényegében német város (még Petőfi korában is az!). Magyar irodalmi centrummá tétele nem ettől a polgárosulástól függ döntően, hanem a Pestre özönlő fiatal magyar értelmiség törekvéseitől. Kármántól kezdve — s mindazok, akikről Fenyő István is nagyon helyesen ír — az értelmiség viszi az irodalmi életben a vezető szerepet. Törekvéseiben kevésbé támaszkodhatott a pesti polgárságra, legfeljebb a vidéki, irodalmat támogató nemesi mecénásokra (ez utóbbit Fenyő István is észreveszi).

A tanulmány írójának nézőpontjai (elsősorban a beosztást tükröző címekben) erősen keverednek. Az senki előtt sem vitás, hogy a zsebkönyv vizsgálatánál a történelmi szempontnak kell érvényesülnie. Ezt Fenyő István tisztán látta és a tanulmány gerincét a történelmi vonal fő fejezeteivel jelöli. De nem ilyen érthető és világos a főfejezeten belüli felosztás. A társadalmi kategóriák keverednek nembeli (nőírók, férfiírók) kategóriáival, stílus kategóriák az eredeti nagyságok és epigonköltők ismerveivel, az Aurórának, mint *zsebkönyvnek* terjedését, példányszámát egy *napilap* hasonló fokmérőjével hasonlítja össze, stb., stb. Néhol csak egy

ötletes cím jelzi az író szándékát, s nem a tartalom egésze.

A dolgozat perspektivikus jellegének hiánya, a részletek ismertető jellege megbosszulja magát az előadás élenkségében is. Vannak fejezetek (mint pl. A nemzeti ellenállás megtörése és a népiesség), amelyekben hirtelen megélenkül az előadás, jelezve, hogy a tanulmány szerzője különösen jó ismerője az 1826/27-es országgyűlés időszakának. Más-hol viszont (s ezeken a helyeken a legszembe-ötölőbb a tanulmány ismertető jellege) alábbhagy ez az élenkség, elernyed, ellaposodik, elszürkül, mint az Aurora egyes munkatársai.

Az adatszűrés ismertető jellegét sem aknázza ki következetesen Fenyő István, mert pl. nem vet (ha még oly futó) pillantást sem az Aurora előzményeire, a XVIII. századvégi, XIX. század eleji folyóiratokra. A Tudományos Gyűjtemény rövid ismertetősekor kedvező alkalom kínálkozott összehasonlítani Péczeli Mindenes Gyűjteményével, s párhuzamot lehetett volna vonni a két folyóirat között a szépirodalom kibontakozása szempontjából. Nem látni, milyen folyóirathagyományokra alapozódott az Aurora, mit vett át örökségekben és mit valósított meg célkitűzéseiből. Ennélfogva nem lehetett tisztán kivenni az Aurora nagy jelentőségét a tágabb (1772–1848) értelemben vett felvilágosodás hatalmas áramában, amelynek érettebb szakasza a magyar reformkor – bizonyos egyszerűsítéssel mondva az Aurora élete. (E téren még alapos munkára, az Aurora, a Tudományos Gyűjtemény és a korábbi folyóiratok, főleg a Mindenes Gyűjtemény gondos összehasonlítására lesz szükség.)

Nem tisztázódik Fenyő István tanulmányában a klasszicizmus, szentimentalizmus, romantika problematikája, egymáshoz való viszonya. Még csak kísérlet sem tesz ezek tisztázására. Vajmi kevés nyomát lehet találni a dolgozatban az 1954-es romantika-vitának, noha könyvészeti tájékoztatójának hatodik helyén jelöli meg alapvető kézikönyvként. Különösen szembeötöl a szentimentalizmus terminológiájának következetlen és helytelen használata. E rövid ismertetés keretében nincs hely a szentimentalizmus és részben a romantika mibenlétének, egymáshoz és az Aurorához való viszonyának kifejtésére, de azt ma már minden bizonnyal Fenyő István is tisztán látja, hogy a szentimentalizmusnak és a romantikának (még ha másodrangú epigonokról is van szó) nem lehet külső elhatárolásra „hívévé” szegődni, mint ahogy ezt kiskönyve 27. oldalán állítja. A szentimentalizmus és romantika sokkal mélyebb átélés (csalódás), a magánélet és közélet viszonyának intenzív átérése, hogyses ezt valamiféle külső döntés

útján lehetne elsajátítani, főleg ilyen irányba „kapcsolódni”. (28. l.) Fenyő István ismeretése nem adja meg e problémák lényegét és főleg nem visz közelebb az esetleges kívánt megoldásokhoz. Egy nevezőre hozza Kazinczy XVIII. századvégi szentimentalizmusát (Bácsmegey) az 1810-es évek édes-kazinczys szentimentalizmusával, pedig ezek merőben különböznek egymástól. Ezért írhat Fenyő István szentimentális konvenciókról (38. l.), amelyeknek alapján hamis, és sajátos szentimentális terminológia alakul ki. Nem minden „szentimentalizmus” szentimentalizmus! Bizonyos, hogy minden kétséget eloszlatott volna, ha történetileg nézve röviden utal a szentimentalizmus XIX. század eleji fejlődésére, addigi (XVIII. századi) egyértelműen haladó tendenciájának több ágra szakadására, részben elsekélyesedésére, érzelgős konvenciókon való tetszelgésre, amelyel nem egy epigon Aurora-munkatárs tengette reménytelen életét.

A perspektivikus jelleg hiányából adódnak Kazinczy és Kisfaludy Károly, valamint Kölcsey és Vörösmarty szerepéről, egymáshoz való viszonyukról szóló túlzott megállapításai. Könyve 34. oldalán nagyon találoan, tömören jellemzi Kazinczy és a fiatalok szembekeverülésének főokait, kijelöli Kisfaludy Károly helyét az új irodalmi életben. Ehhez minden további magyarázkodás felesleges. Am a későbbi fejezetekben ezt a helyes megállapítást miért rontja el a tanulmány szerzője azzal, hogy Kazinczy és Kisfaludy Károly közötti elhidegülésben az egyéni sértődöttséget hangsúlyozza (pl. 61. l.). Feltehető-e, hogy Kisfaludy Károlyt, akiről Fenyő István is nem egyszer megállapítja, hogy milyen nagy gonddal és helyes ítélőképességgel válogatta meg az Aurora munkatársait, választotta ki a közlendő anyagot stb., éppen Kazinczyval szemben ragadta volna el a személyes harag, vagy megvető hidegség? Nem valószínű, hogy Kisfaludy Károly csak ilyen áron tudta volna megtartani irodalmi vezerségét. Vagy Kazinczyval nem a nyelvújítási harc hevében történhetett meg, hogy számára a versek „mennyege fontosabb volt a minőségénél”? S milyen „parázs vitákat” rendezett Kazinczy is? Országos méretekben mozgatta meg az írókat, kikényszerítve belőlük az állásfoglalást: Hová tartozol, kivel tartasz? Itt legfeljebb a felvilágosodás, a kibontakozó reformkor fejlődésén belüli irányharcról van szó, nem személyes sértődöttségről csupán.

Azzal, hogy a fejlődés távlatait Fenyő István nem tartja következetesen szem előtt, részben helytelen ítéletet mond Kölcsey és Vörösmarty viszonyáról, irodalmi szerepéről. A részletek magyarázásánál maradvá, statikus képet ad egy-egy korszakról, s így elmarasztalja Vörösmartyt Kölcseyvel szem-

ben. Elmarad a „kitekintés” előre, 1848 felé. Ezzel nem jelzi, hogy Vörösmarty túljut Kőlcsey álláspontján és Petőfi mellé sorakozik 1848-ban. „Vörösmarty, akárcsak Kőlcsey, a liberális eszmeiség, a politikai fejlődés terén túljut Kistaludyn, az Aurora-népiességen”, (77. l.) — állapítja meg ismét igen találóan Fenyő István, de elmulasztja, hogy hasonló megállapítást tegyen Kőlcsey—Vörösmarty jelzett viszonyára is. — Elhamarkodott a tanulmány szerzőjének ítélete Az Aurora-népiesség c. fejezet lezárásában. Különbséget tesz ugyan (mint könyve egyéb helyein is) a korabeli népiesség különböző válfajai között, de végső következtetése egyoldalú. Bajza elvi megállapításai, Vörösmarty népi beszélyeinek értéke elsikkad — noha azt

írja, hogy Vörösmartyt „pórregéje”, A kecskebőr „emeli társai népiessége fölé.” (91. l.) Amit pedig e fejezetben Bajzáról mind, olyannak tűnik, mintha Bajza szerepe ketős lenne: a nemesi ellen is, egy bizonyosfajta népies ellen is hadakozik, ugyanakkor „egy-egy költeményébe, elbeszéléseibe beszökött valami a népiességből.” (90. l.)

Gazdag munkát végzett Fenyő István az Aurora kötetének, történetének vizsgálatával. Tanulmánya további munkára, mindenekelőtt az elvi értékelés munkájára ösztönöz. A roppant gazdagságú anyag birtokában talán éppen Fenyő István a legilletkeesebb e munka elvégzésére. Minden bizonnyal vállalkozni is fog erre a feladatra.

Kovács Győző

AZ IRODALOMTÖRTÉNET

1956. évi 2. számának tartalma:

Hernády Ferenc : Petőfi három ismeretlen verse és a „Kuruttyó” egy változata
Péczy László : A versforma tanulságai a Kuruttyó két változatával kapcsolatban
Gáldi László : A magyar vers a szabadságharc korában
Keresztury Dezső : Az elveszett alkotmányról

Vita

Komlós Aladár : Reviczky körül
Orosz László : Magyar irodalmi olvasókönyv a középiskolák I. osztálya számára

Adatok és adatlékok

Bisztray Gyula : A pályakezdő Vajda János

Szemle

Kardos László : Böka László : Ady Endre élete és művei I.
Nemeskürty István : Bornemisza Péter : Ördögi kísértetek
Nagy Miklós : Jókai Mór : Válogatott elbeszélések I–3.
Bán Imre : Rimay János Összes Művei
Bélády Miklós : Kolozsvári-Grandpierre Emil : Tegnep
Benedek Marcell : Sós Endre : Cervantes
Lengyel Dénes : Gorkij : Az ifjúsági- és gyermekirodalomról
Kovács Győző : Gálos Rezső poszthumusz kötete
Görgei Gábor : Reményik Zsigmond : Büntudat
 A Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály Közleményei

Társasági hírek